

УДК 57.012.4:616.33-018.73:616.441-008.99
DOI: 10.24061/1727-0847.24.4.2025.66

В. Б. Раскалей, Т. Я. Раскалей, О. І. Ковальчук, Л. М. Яременко, І. В. Дзевульська*, О. Б. Кобзар***
*Кафедри гістології та ембріології (зав. – проф. О. М. Грабовий); *описової та клінічної анатомії (зав. – проф. І. В. Дзевульська) Національного медичного університету імені О. О. Богомольця; **кафедра фізіології та анатомії (зав. – проф. О. І. Ковальчук) Навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

СТОРИНКИ ІСТОРІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ТОВАРИСТВО АНАТОМІВ, ГІСТОЛОГІВ, ЕМБРІОЛОГІВ ТА ТОПОГРАФОАНАТОМІВ». ІСТОРІЯ КИЇВСЬКОГО ОСЕРЕДКУ

Резюме. Історія науки тримається на особистостях: тих, які її створюють і інших, які пишуть про перших і їх творіння. Небайдужі поціновувачі історії науки, які невтомно шукають пазли майбутніх оповідей в інформаційному хаосі минулого є унікальними недооціненими науковими популяризаторами і менеджерами науково-технічного прогресу. Історія Всеукраїнської громадської організації «Товариства анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів України» (ВГОТАГЕТ) – це джерело натхнення не лише для спеціалістів-морфологів, але й істориків і навіть літераторів, які надають перевагу детективному жанру. Кількість непересічних, акцентних, унікальних, відомих особистостей, які були причетні до створення товариства і входили до його складу вражає. Складна, об’ємна, багат шарова інформаційна конструкція під назвою Історія ВГОТАГЕТ України ховається поки-що в тіні опублікованих раніше доповідей і статей. Ми прагнемо поділитись інформацією, аби українська громадськість знала і пишалась українськими науковцями і їх досягненнями в сфері морфології.

Київський осередок ВГОТАГЕТ України був першим створеним професійним згуртуванням українських морфологів в Україні. Шляхом приєднання вчених з різних регіонів України, бажаючих бути причетними до спільної наукової роботи, з роками став об’єднуючим центром майбутнього ВГОТАГЕТ України.

Ключові слова: морфологія, анатомі, гістологи, ембріологи, топографоанатомі, Всеукраїнське Наукове Товариство.

Всеукраїнська Громадська організація «Товариство анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів України» (ВГОТАГЕТ) – це потужне об’єднання морфологів, яке відоме не лише в Україні, а й далеко за її межами, про що свідчить участь членів товариства у міжнародних конференціях, симпозіумах, семінарах, стажуваннях і членство в таких міжнародних професійних морфологічних об’єднаннях як IFAA (International Federation of Associations of Anatomists) та EFEM (European Federation for Experimental Morphology).

Історія НТАГЕТ України бере початок від Київського осередку АГЕ (анатомів, гістологів та ембріологів), як окремого підрозділу Всесоюзної наукової

організації (ВНО) АГЕ, який був створений у 1953 році на чолі з Володимиром Григоровичем Касьянцем, професором, академіком АН УРСР. У 1965 році в журналі «Архів анатомії, гістології та ембріології» був опублікований звіт проф. М. С. Спірова про результати 10-річної роботи Київського обласного відділення ВНОАГЕ за 1953-1963 роки діяльності (рис. 1). На момент звіту осередок збільшився чисельно з 46 до 84 членів і охоплював переважно морфологів міста Києва і Білої Церкви.

Згодом київський осередок АГЕ значно збільшивши число членів, реформувався у Республіканське товариство АГЕ УРСР, головою якого став академік В. Г. Кас’яненко.

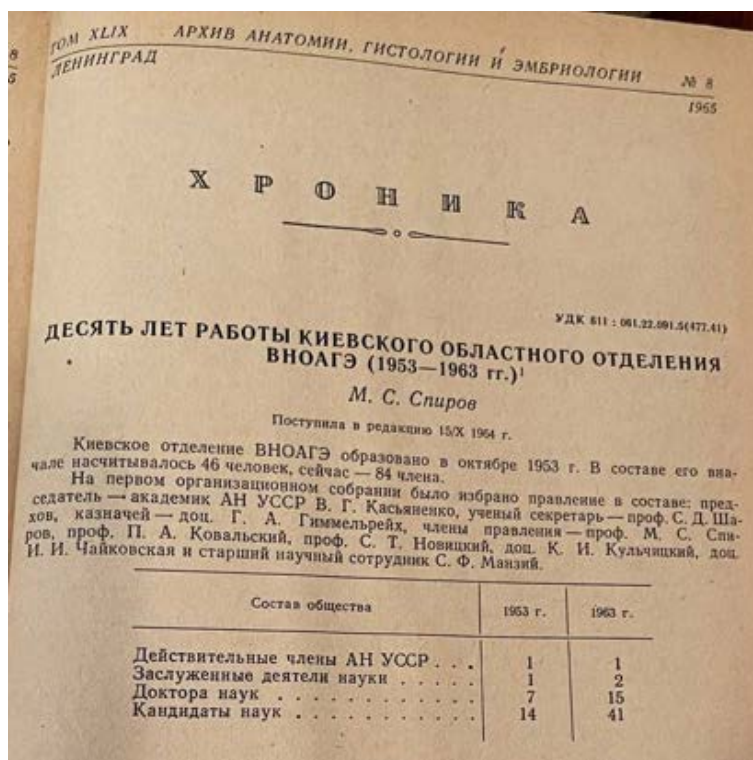

Рис. 1. Звіт С. М. Спірова про десять років роботи київського обласного відділення ВНО АГЕ (1952–1963)

У зв'язку з тяжкою і тривалою хворобою В. Г. Кас'яненка, в останні роки його життя, фактично функції голови Республіканського товариства АГЕ виконував професор К. І. Кульчицький. Перший з'їзд АГЕТ УРСР відбувся в м. Вінниця у 1980 році. У роботі з'їзду взяло участь 323 деле-

гати, з них 83 були представниками інших союзних республік. На першому пленарному засіданні виступив професор К. І. Кульчицький уже в якості голови Українського наукового товариства АГЕ з доповіддю на тему «Стан і перспективи розвитку морфології в Українській ССР» (рис. 2).

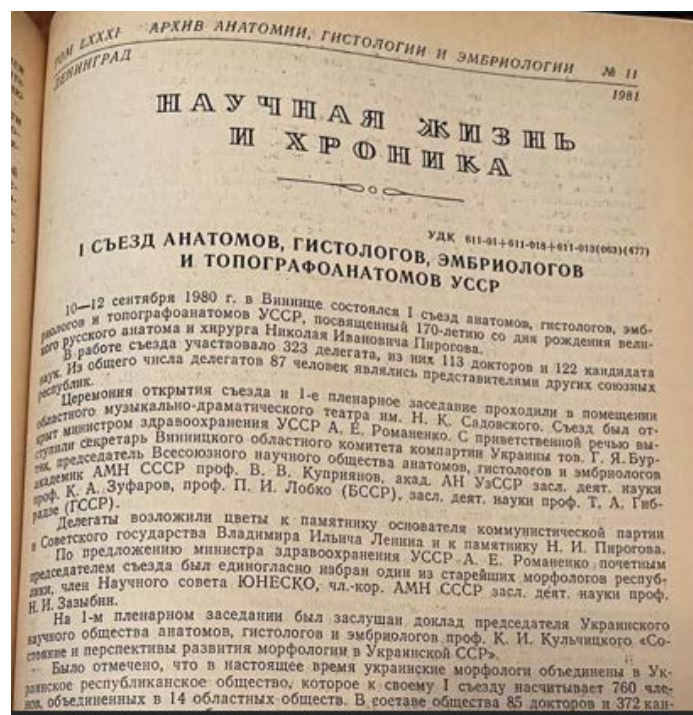

Рис. 2. Матеріали I з'їзду анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів УРСР

У звіті проф. К. І. Кульчицький зазначив, що на момент проведення I з'їзду АГЕ УРСР товариство налічує 760 членів, об'єднаних у 14 обласних осередків. На з'їзді було прийнято рішення про зміну назви товариства додаванням літери Т в знак пошани до спеціалістів з топографічної анатомії та оперативної хірургії, які, власне, вже були дійсними його членами на той час. Від 1980 року товариство має назву Республіканського товариства АГЕТ УРСР.

Другий з'їзд АГЕТ УРСР відбувся в м. Полтава у 1985 року (рис. 3). Засідання проходили під головуванням професора Костянтина Івановича Кульчицького за участі членів президії: проф. Г. В. Терентьєва, проф. О. В. Роменського, проф. Ю. О. Максимука, проф. В. В. Бобіна, проф. В. Г. Ковешнікова, проф. С. Ф. Манзія, проф. В. І. Зяблова, проф. І. І. Бобрика, проф. В. М. Круцяка та ін. (рис. 4, 5).

Рис. 3. Другий з'їзд АГЕТ УРСР в м. Полтава у 1985 року. Ректор Кримського медичного інституту проф. В. І. Зяблов, заслужений діяч науки УРСР проф. К. І. Кульчицький, проф. К. С. Кабак (з ліва на право)

Рис. 4. Другий з'їзд АГЕТ УРСР в м. Полтава у 1985 року. Президія НТ АГЕТ УРСР: проф. Г. В. Терентьєв, проф. О. В. Роменський, проф. Ю. О. Максимук, проф. В. В. Бобін, проф. К. І. Кульчицький, проф. В. Г. Ковешніков, проф. С. Ф. Манзій, проф. В. І. Зяблов, проф. І. І. Бобрик, проф. В. М. Круцяк та ін.

Рис. 5. Другий з'їзд АГЕТ УРСР в м. Полтава у 1985 року. Доповідає заслужений діяч науки РСФСР проф. М. Г. Привес, Президія: заслужений діяч науки УРСР проф. К. І. Кульчицький, ректор Кримського медичного інституту проф. В. І. Зяблов, проф. К. С. Кабак., проф. І. І. Бобрик (з ліва на право)

Третій з'їзд АГЕТ УРСР відбувся в м. Чернівці у 1990 році [1]. Головою товариства втретє було обрано професора К. І. Кульчицького.

Розвиток товариства АГЕТ невід'ємно супроводжував розвиток нашої держави і в момент набуття нею незалежності товариство не залишилось осторонь подій в політичному житті України. Отже, після ухвалення Акту проголошення незалежності України та від'єднання від СРСР, наукове товариство АГЕТ прийняло рішення про відокремлення від Всесоюзного наукового товариства із зміною назви Республіканське наукове товариство АГЕТ УРСР на Всеукраїнську громадську організацію «Товариство АГЕТ України».

На той момент «ТАГЕТ України» набуло статусу потужної чисельної організації зі своїми досягненнями, міжнародними зв'язками і представництвами в усіх областях України. Для офіційного відокремлення і легалізації як самостійної наукової організації була створена документальна база, зібрані списки членів, розроблений статут організації, який був прийнятий на першому конгресі «ТАГЕТ України» в м. Івано-Франківську 8-10 жовтня 1994 року [2]. Саме ця дата, 8 жовтня 1994 року, записана на титульній сторінці основного документу товариства: Статуті Всеукраїнської Громадської організації «Товариство анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів України» як початок юридичного існування «ТАГЕТ України» (рис. 6), яку очолив в якості обраного I Президента академік АПН України, заслужений діяч науки України, лауреат Державної премії України, лауреат премії Академії наук України

імені О. О. Богомольця, кавалер ордена України «За заслуги» професор К. І. Кульчицький.

II Національний Конгрес «ТАГЕТ України» відбувся 16-18 вересня 1998 р. в Луганську на базі Луганського державного медичного університету. Згідно положень статуту, Конгрес «ТАГЕТ України» мався проводитись кожні 4 роки із засіданням членів президії для переобрання президента, членів президії і скарбника після робочого звіту ревізійної комісії. На II Конгресі було обрано II Президента «ТАГЕТ України» і оновлена редакція Статуту. II Президентом став Володимир Георгійович Ковешніков, доктор медичних наук, професор, кавалер ордена «За заслуги» III ступеня, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний громадянин м. Луганськ, ректор Луганського державного медичного університету, завідувач кафедри анатомії. Попри те, що керування «ТАГЕТ України» перейшло в м. Луганськ, Київський осередок, очолюваний проф. Іваном Івановичем Бобриком, доктором медичних наук, професором, член-кореспондентом НАПН України, лауреатом Державної премії Української РСР, Заслуженим діячем науки і техніки Української РСР, завідувачем кафедри анатомії людини; не зважаючи на обертів, розвивався за морфологічними і педагогічними напрямками, приймаючи до складу нових членів товариства. За цей час зусиллями проф. В. Г. Ковешнікова і проф. Ю. М. Вовка, який був вченим секретарем «ТАГЕТ України» та за участі членів Київського осередку, Товариство було включено до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України в 2000 році [3].

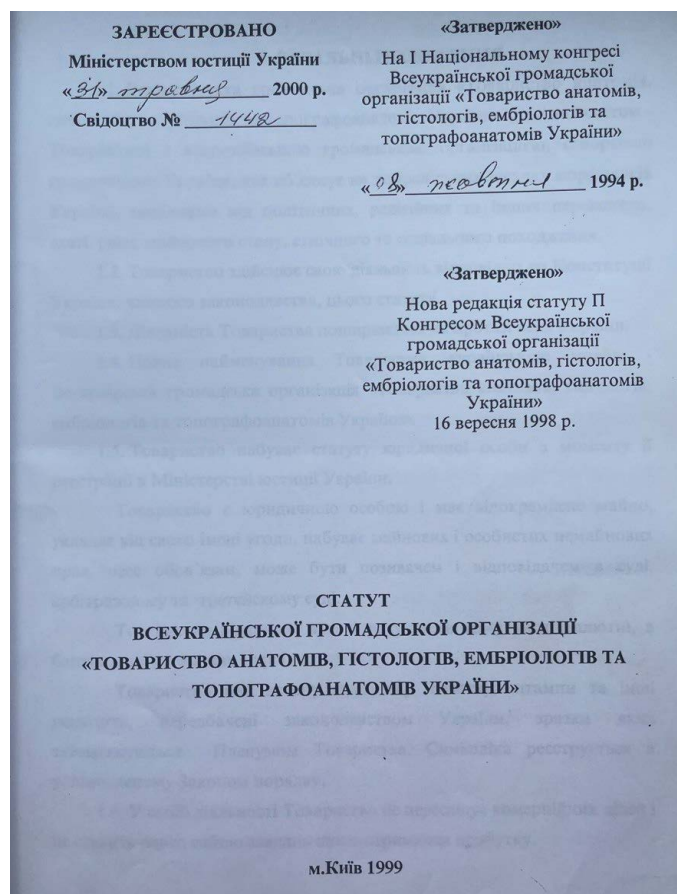

Рис. 6. Статут НТ АГЕТ України в II-й редакції

III Національний Конгрес ВГО «Т АГЕТ України» відбувся у Києві у 2002 році на базі санаторію «Жовтень». Після звіту II Президента Товариства, професора В. Г. Ковешнікова, було обрано наступного, III президента. Ним став Юрій Богданович Чайковський, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри гістології та ембріології Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, член-кореспондент Національної академії медичних наук України, член Міжнародної академії патології, лауреат Державної премії України, премії імені В. П. Комісаренка НАН України, премії НАМН України. Заслужений діяч науки та техніки України (2001). Юрій Богданович Чайковський перебував на посаді Президента Товариства впродовж 20 років незмінно (найтриваліший термін за час існування ВГО «ТАГЕТ України»). Він був одноголосно переобраний на пост Президента тричі: 2006 року в м. Алушта на IV Національному Конгресі, 2010 року у м.

Вінниця, на V Національному Конгресі, 2015 року в м. Запоріжжя, на VI Національному Конгресі і на VII Національному Конгресі – в м. Одеса у 2019 році. У зв'язку з передчасною смертю професора Ю. Б. Чайковського з 2022 року виконувачкою обов'язків Президента ВГО «ТАГЕТ України» є професор Олена Леонідівна Аппельханс, докторка медичних наук, професорка, завідувачка кафедри анатомії людини Одеського національного медичного університету, Заслужений працівник освіти України.

Головою Київського осередку в 2021 році на засіданні президії і за результатами проведеного голосування серед членів осередку став Олександр Іванович Ковальчук, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фізіології та анатомії Навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент Міжнародної академії інтегративної антропології.

Список використаної літератури

1. Chaikovsky YuB, Raskaliei VB, Raskaliei TYa, Appelhans OL, Pivtorak VI, Shepitko VI. History of the creation of the scientific society of anatomists, histologists, embryologists and topographic anatomists of Ukraine. *Світ медицини та біології*. 2022;4(82):256-9.

2. Апелъханс ОЛ, Раскалей ВБ, Яременко ЛМ, Півторак ВІ, Попадинець ОГ, Шепітько ВІ, та ін. З історії конгресів Всеукраїнської громадської організації «Наукове товариство анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів України». *Архів клінічної медицини*. 2023;2(29):89-95. DOI: 10.21802/acm.2023.2.1.
3. Раскалей ВБ, Раскалей ТЯ. До 30-річчя з дня заснування НТ АГЕТ України. *eddiscourses* [інтернет]. 11, Липень 2024 [цит. за 03, Січень 2026];(2):24-8. доступний у: <https://journals.nmuofficial.kyiv.ua/index.php/eddiscourses/article/view/36>.

References

1. Chaikovsky YuB, Raskaliei VB, Raskaliei TYa, Appelhans OL, Pivtorak VI, Shepitko VI. History of the creation of the scientific society of anatomists, histologists, embryologists and topographic anatomists of Ukraine. *Svit medytyny ta biolohiyi*. 2022;4(82):256-9. [in Ukrainian].
2. Appel'khans OL, Raskalyey VB, Yaremenko LM, Pivtorak VI, Popadynets' OH, Shepit'ko VI, ta in. Z istoriyi konhresiv Vseukrayins'koyi hromads'koyi orhanizatsiyi «Naukove tovarystvo anatomiv, histolohiv, embriolohiv ta topohrafoanatomiv Ukrayiny». *Arkhiv klinichnoyi medytyny*. 2023;2(29):89-95. DOI: 10.21802/acm.2023.2.1. [in Ukrainian].
3. Raskalyey VB, Raskalyey TYA. Do 30-richchya z dnya zasnuvannya NT AHET Ukrayiny. *eddiscourses* [internet]. 11, Lypen' 2024 [tsyt. za 03, Sichen' 2026];(2):24-8. dostupnyy u: <https://journals.nmuofficial.kyiv.ua/index.php/eddiscourses/article/view/36>. [in Ukrainian].

PAGES OF THE HISTORY OF THE UKRAINIAN PUBLIC ORGANIZATION «SOCIETY OF ANATOMISTS, HISTOLOGISTS, EMBRYOLOGISTS AND TOPOGRAPHOANATOMISTS». HISTORY OF THE KYIV SENTER.

Abstract. The history of science is based on personalities: those who create it and others who write about the first and their creations. Careful connoisseurs of the history of science, who tirelessly search for puzzles of future stories in the information chaos of the past, are unique underrated scientific popularizers and managers of scientific and technological progress. The history of the Ukrainian Scientific Society of Anatomists, Histologists, Embryologists and Topographic Anatomists (USSAGET) is a source of inspiration not only for morphologists, but also for historians and even writers who prefer the detective genre. The number of extraordinary, accentual, unique, famous personalities who were involved in the creation of the society and were part of it is impressive. We strive to share information so that the Ukrainian public knows and is proud of Ukrainian scientists and their achievements in the field of morphology.

The Kyiv Senter of the USSAGET was the first professional association of Ukrainian morphologists created in Ukraine. Its composition was basic, and by joining scientists from different regions of Ukraine who wanted to be involved in joint scientific work, over the years it became the unifying center of the future USSAGET.

Key words: morphology, anatomists, histologists, embryologists, topographic anatomists, Ukrainian Scientific Society.

Відомості про авторів:

Раскалей Владимир Борисович – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри гістології та ембріології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, м. Київ, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5240-6278>;

Раскалей Тетяна Яківна – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри гістології та ембріології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, м. Київ, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6737-2381>;

Ковальчук Олександр Іванович – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фізіології та анатомії Навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6311-3518>;

Яременко Лілія Михайлівна – доктор медичних наук, професор, професор кафедри гістології та ембріології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, м. Київ, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7076-467X>;

Дзевульська Ірина Вікторівна – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри описової та клінічної анатомії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, м. Київ, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8043-6626>;

Кобзар Олександр Борисович – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри описової та клінічної анатомії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, м. Київ, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8619-9959>.

Information about the authors:

Raskalei Volodymyr B. – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Histology and Embryology, O. O. Bogomolets National Medical University, Kyiv, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5240-6278>;

Raskalei Tetiana Ya. – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Histology and Embryology, O. O. Bogomolets National Medical University, Kyiv, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6737-2381>;

Kovalchuk Oleksandr I. – Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Physiology and Anatomy of the Educational and Scientific Center «Institute of Biology and Medicine» of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6311-3518>;

Yaremenko Lilia M. – Doctor of Medical Sciences, Professor, Professor of the Department of Histology and Embryology of the Bogomolets National Medical University, Kyiv, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7076-467X>;

Dzevulska Iryna V. – Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Descriptive and Clinical Anatomy of the Bogomolets National Medical University, Kyiv, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8043-6626>;

Kobzar Oleksandr B. – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Descriptive and Clinical Anatomy, O. O. Bogomolets National Medical University, Kyiv, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8619-9959>.

Надійшла 03.11.2025 р.